

דף הדרבית

י"ד ע"י הרה"ג ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית ההודאה לענייני דרבי

גליון ע"א

פרשת מצורע - הגדול

שאלות המצויות בהלכות ריבית
נושא השבוע:

חתימה על היתר עיסקא כללי

דבר העווד

בפרשת השבוע יש לנו הפרשה של נגעי בתים, יש להעתיק בזה לשון הגמרא במסכת ערכין [טז]. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן על שבעה דברים נגעים באין ... ועל הגזל ועל צרות העין, פירש"י צרות העין. שצרה עינו באחרים ואינו מהנה שכיניו מכליו ע"י שאלה: ובהמשך הגמרא "ועל הגזל דכתיב (ויקרא יד - לו) וצנה הפה ופנו את הבית בטרם יבא הפה לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית תנא הוא כונס ממון שאינו שלו יבא הכהן ויפזר ממנו, ועל צרות העין דכתיב (ויקרא יד - לה) ובא אשר לו הבית והגיד לפה לאמר כנגע נראה לי בבית: ותנא דבי ר' ישמעאל מי שמיחד ביתו לה" [פירוש מי שמיחד את כליו לעצמו ואינו רוצה להשאילן לאחרים, לו מגיעים הנגעים].

היוצא לנו שהקב"ה רוצה שבני ישראל ייטיבו אחד עם חבירו, ולכן אמר הכתוב, כי תבאו אל ארץ פנו אשר אני נתן לכם לאחזה לרמז שהקב"ה הוא נותן לנו את הארץ, ולכן יש לנו להחזיר טובה להקב"ה ולהיטיב למי שהקב"ה מצוה לנו להיטיב.

הפנה שר הדינים

חיים ראה את אביו שנגש לרב למכור את החמץ וראה אחר כך שאביו מחזיק שטר היתר עסקא, שאל את אביו מה זה השטר שחתמת.

השיב לו אביו אסביר לך קצת כמה שתבין, אתה הרי יודע שהלכות רבית הן מההלכות החמורות, ואמר בגמרא על זה דברים חמורים אם נכשלים באסור רבית, והיות שיש לנו הלואות שאנו לווים מהבנק ומשלמים על זה יותר, והם קוראים לזה רבית, אבל באמת זה לא רבית, אלא הבנק חתום על היתר עסקא, שהם שתפים בדינה או בעסק שלנו, ולכן מגיע להם כל חדש קצת כסף.

ולכן אני גם כן חותם שגם אני מסכים שכל העסקים שיש לי עם חברות שהם נותנים לי יותר, הפונה רק על פי תנאי היתר עסקא. וכן אם חלילה אשכח ואעשה עם אדם אחר תנאי שיש בו רבית הפונה לפי היתר עסקא, ובדיעבד יש אומרים שלא היה אסור רבית על ידי זה.

ובענין פסח כשאני כבר נכנס לרב אז זה זמן שאני כבר חותם על שתיקה.

פסקי הלכות

קצת ביאור בענין היתר עיסקא

ב' אנשים שעושים עסק ביחד ורוצה אחד ליתן לשני כסף (או שאר דברים) שהשני יחזיר לו יותר, ויש בזה איסור משום ריבית. יכולים לסכם, שנותן המעות אינו נותן את הכסף למקבל המעות, בהלואה, אלא על פי תנאי עיסקא שתיקנו חכמים. אולם מכיון שיש כמה הלכות בפרטי עיסקא, [ששצריך שיהיה האחריות על הנותן, וכן צריך שהמלוה ישלם ללוה שמתעסק, שכר טירחא, ועוד] לכן צריך לעשות את כל התנאים האלה כשעושים הסכם היתר עיסקא, וכיון שקשה לכל אחד לערוך הסכם, לכן כותבים על פי נוסחאות של "היתר עיסקא" שתיקנו גדולי הפוסקים שנתפרסמו במשך הדורות.

ולכן כשאדם חותם היתר עיסקא, יש לו להדגיש איזה נוסח חותם, כגון שחותם על היתר עיסקא נוסח "ברית פנחס" הכונה לפי התנאים שמופיע בנוסח "ברית פנחס", ואם חותם לפי נוסח היתר עיסקא של בנק פאג"י הכונה לפי הנוסח שכתבו הבד"ץ בשטר היתר עיסקא של בנק פאג"י (ובכל נוסח יש פרטים שונים, ויש נוסחאות יותר מהודרות, שזה מוסכם יותר לדעת הפוסקים).

כשעושים היתר עיסקא לכתחילה האם צריך דוקא בשטר מעיקר הדין כשעושים הסכם עם חבר אין צריך דוקא שיכתבו שטר שההלואה זה על פי היתר עיסקא, ומספיק שיאמרו בעל פה שזה על פי היתר עיסקא.

אולם אם יש שטר על ההלואה, צריך שיהיה ללוה שטר שההלואה ניתנה על פי היתר עיסקא, וזה או על ידי שיוסיפו בתוך שטר ההלואה שזה לפי היתר עיסקא, או שיתן המלוה ללוה שטר, שכותב לו שההלואה זה על פי היתר עיסקא.

שנותן המעות ומקבל המעות יבינו ענין ההיתר עיסקא

יש אומרים שההיתר עיסקא מועיל רק אם המלוה והלוה מבינים ענין ההיתר עיסקא אבל אם אינם מבינים הענין בזה, אין מועיל היתר עיסקא.

ומכל מקום יש אומרים שבדיעבד מועיל ההיתר עיסקא אף באופן שלא הבינו, אם יודעים הם לכל הפחות שזה סעיף שמחייב אותם, ומתחייבים להתנהג לפי התנאי שיש בזה. (יעוין כל זה באריכות בספרי האחרונים יעוין חלקת בנימין קונטרס היתר עיסקא אות ה' מה שכתב בזה).

ברכת מזל טוב

להרה"ח ר' יום טוב קליין שליט"א - אשדוד
לרגל שמחת לבו באירוסין בתו
עב"ג הבה"ח משה
בן הרה"ח ר' ישראל גרינוולד שליט"א

ברכת מזל טוב

להרה"ח ר' חיים שלמה קליין שליט"א - אשדוד
לרגל שמחת לבו באירוסין בנו הבה"ח יעקב נ"י
עב"ג בת הרה"ח אהרן פריד שליט"א - ירושלים

לעילוי נשמת

מרת רות רבקה ב"ר יצחק יהודה הי"ד
שפיצר ע"ה
נלב"ע י"א ניסן ת.נ.צ.ב.ה.
נודב על ידי בנה הרה"ח ר' אהרן שפיצר שליט"א

מעשה בריבית

לחתום בפני רב הקהילה על היתר עיסקא

בימים אלו כשאנשים נכנסים ל'רבני העיר' שיהיו שליחים למכור את החמץ לגוי, גדולי ישראל שנכון מאוד שבהזדמנות זו יחתום בפני הרב גם על שטר "היתר עיסקא".

ונכתוב בס"ד כמה נקודות בזה.

א. מה מועיל ההיתר עיסקא שחותם, אם אינו חותם עם שום אדם אחר.

תשובה

בזה ריבית, מגלה דעתו מעכשיו שכונתו באופן זה שאינו לוח ומלווה אלא כוונתו שנותן את הכסף לעיסקא באופן המועיל, ועל פי התנאים שצריך כדי שיהיה העיסקא בענין שלא יהיה איסור ריבית.

ואם שניהם חתמו על ההיתר עיסקא הכללי, [נותן המעות ומקבל המעות] יש הרבה פוסקים שסוברים שבדיעבד יש לסמוך על זה, ונאמר שבדאי כונתם בשעת ההסכם היה לשם עיסקא, ועל ידי זה ניצול מלעבור חס וחלילה על איסור ריבית, וכן בדיעבד יש אופנים שלא יפסיד את כל העסק שלו עם החבר בגלל שנסמך לומר שלא היה מקח של איסור, (ולמעשה ישנם בתי דינים שסומכים על זה על כל פנים בצירוף עוד סברות).

מועיל בעיקר לשני דברים

א. לענין הבנק והחברות שכבר חתומים על היתר עיסקא. באמת העיקר צריך שה'בנק' וה'חברה' שעוסקים עמהם יהיו חתומים על היתר עיסקא, [ובלא זה אין מועיל מה שחותם בפני הרב] אבל היות שבינתיים עדיין אין הבנקים מחתימים את האנשים על ההיתר עיסקא, לכן יש להציע שהאדם הפרטי מצדו חותם שכונתו בהשקעה רק לפי נוסח היתר עיסקא, וכך מגלה דעתו בפני ב"ד שהוא משקיע את כספו רק על סמך היתר עיסקא.

ב. עוד מועיל החתימה על היתר עיסקא כללי

שאם יעשה איזה הסכם עם חבר הסכם שיש בו משום ריבית, ובשעת מעשה לא ירגיש שיש בזה ריבית, ואח"כ יתברר שיש

ב. האם אפשר לסמוך אחר כך על החתימה שחתם על ההיתר עיסקא, ששוב אין שייך איסור ריבית.

תשובה

פנחס (לדוגמא), ואז מועיל לכתחילה, ויכול לגבות אפילו באופן שמקבל המעות מחזיר לו יותר.

וכן בהלואה רגילה שמלווה לחבירו, בודאי שאין כוונתו בהיתר עיסקא, על הלואה כזו שיהיה לשם עיסקא, לכן בודאי אין להיתר בשום קולא אחר כך בגלל שחתם על היתר עיסקא כללי. ובנוסף לזה יש לציין, שיש אופנים שלא מועיל כלל ההיתר עיסקא, כגון שאין ללווה נכסים שזה נקנה למלווה, כגון שאין לו דירה וכו', אם אינו משקיע את הכסף, אין מועיל באופן זה כלל היתר עיסקא, [כך נקטו להלכה כמעט כל הפוסקים].

חלילה וחלילה, אין לסמוך כלל להקל על סמך השטר היתר עיסקא שחותם באופן כללי, שההיתר עיסקא שחותם באופן כללי הוציעו הפוסקים רק להועיל בדיעבד למי שעשה הסכם של ריבית [כמו שמצוי בהרבה שאלות שאדם עושה הסכם עם חבר, לדוגמא שיפרוט לו צ'ק אם יתן לו את הכסף כהלואה לשבועיים], ושכח בשעת מעשה להגיד [או לכתוב] הסכם של היתר עיסקא, תיקנו עצה שיוכל לסמוך על זה, אבל חלילה לסמוך על זה.

אלא בכל פעם שעושה הסכם ויש חשש איסור ריבית, [כגון בחוזה] צריך לסכם בפירוש שזה על פי היתר עיסקא, נוסח ברית

ג. האם צריך לשמור על השטר היתר עיסקא שחתמו באופן כללי

תשובה

מתחייב שיתנהג לפי נוסח היתר עיסקא (וכונתו שמתחייב, שאם פלוני יוכיח שלא הי' ריוח בכסף, לא יגבה ממנו את הריוח) ומעיקר הדין שוב אין צריך לשמור את השטר נוסח ההיתר עיסקא, [אולם למעשה טוב שישמרנו, כדי שיוכל להוכיח שהוא כבר חתום על שטר כזה].

לענין חנויות שחותמים, כתבו הפוסקים, שבעל החנות יתלה את ההיתר עיסקא, באופן בולט, (אולם עדיין יש עוד פרטים בחנויות איך לעשות לכתחילה, ויתבאר בהזדמנות בס"ד). ולאדם פרטי: העיקר המטרה בזה שיחתום בפני בית דין או בפני עדים שהוא מתחייב שבכל עסק שיעשה שיש בו ריבית

העולה להלכה

א. היתר עיסקא באופן כללי, המטרה

- שמגלה דעתו שהכסף שלו משקיע רק על דעת היתר עיסקא.
- וכן שאם חלילה יכשל בהסכם של ריבית, כונתו לעיסקא, ויש אומרים שבדיעבד יש לסמוך על זה.
- האם יכולים לסמוך על זה אחר כך בסתם הלוואות ששוב אין איסור ריבית. חלילה וחלילה, וכל פעם שרוצה לעשות היתר עיסקא, יש לומר או לכתוב בפירוש שזה על פי ההיתר עיסקא, ובסתם הלוואה, אין הכוונה לעיסקא, ושייך איסור ריבית. ורק באופן שעשה הסכם של ריבית יש אומרים שבדיעבד לא עשה איסור. וכן יש אופנים שלדעת רוב הפוסקים לא מועיל היתר עיסקא, כגון באופן שאין ללווה דירה או נכס כל שהוא.
- האם צריך לשמור על השטר באדם פרטי שחותם על שטר. העיקר בזה זה הגילוי דעת בפני בית דין, וכדאי לשמור את השטר אבל אין זה מעכב.

בית דין צדק ובית הוראה דענייני ריבית שעי' הרה"ג פנחס וינר שליט"א

חברי הנשיאות שליט"א: הגאון רבי יצחק זילברשטיין • הגאון רבי מנחם שפיר • הגאון רבי נפתלי טיטלבוים • הגאון רבי שמואל קהת גרוס • הגאון רבי שלמה זעפרני

לשמיעת שיעורים
ודרשות ועוד בקי הרבית
072-3705882

ע"מ לערוך היתר עיסקא
לבעלי העסקים
02-5015920 שדוזה 7

לשאלות בהלכות ריבית למענה רבני
02-5015920
בשפות עברית אידיש אנגלית צרפתית

לפניות לבית הדין ולענייני ריבית ניתן לפנות בכתובת דואר אלקטרוני **0573110820@gmail.com**